

NIPPONICA

MORIYAMA TAKASHI

ABECEDARUL
JAPONIEI

Traducere din limba franceză de
NICOLETA NEAGOE

Prefață de
PIERRE-ANTOINE DONNET

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cătălin Strat
Coperta: Andrei Gamarț
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Denisa Becheru, Dan Dulgheru
Corector: Cristina Jelescu

Tipărit la FedPrint

Moriyama Takashi
L'Abécédaire du Japon
© 1997, Edition Philippe Picquier
Mas de Vert
13200 Arles France
Scriere caligrafică de Moriyama Yoshimi

© HUMANITAS, 2010, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TAKASHI, MORIYAMA

Abecedarul Japoniei / Moriyama Takashi; trad.: Nicoleta Neagoe;

pref.: Pierre-Antoine Donnet. – București: Humanitas, 2010

ISBN 978-973-50-2582-3

I. Neagoe, Nicoleta (trad.)

II. Donnet, Pierre-Antoine (pref.)

008(520)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

PREFAȚĂ

Această carte este o invitație la călătorie în inima țării contrastelor. O călătorie pe cinste! Asta deoarece, fie că vă mulțumiți s-o priviți de departe, fie că o străbateți ca turiști vreme de o săptămână sau că vă petreceți ani buni în această țară, Japonia provoacă fără doar și poate occidentalilor un șoc cultural profund și durabil. Țară a budismului zen și a hotelurilor-capsulă, tărâm al saké-ului și al roboților, Arhipelaagul Nipon stârnește permanent uimirea. Începând cu Cipangu, despre care vorbea Marco Polo acum cinci sute de ani în cartea sa – Minunățiile lumii –, spectacolul vieții japonezilor îi fascinează în mod constant pe gaijin („străini“). Totul e derutant pe aceste tărâmurii îndepărtate, la capătul Extremului Orient, la zece mii de kilometri depărtare de Europa. Limba este complicată, codul de politețe foarte stilizat și subtil, modul de viață deconcertant, iar gândirea, de nepătruns. E o țară care nu poate fi cu ușurință înțeleasă de un străin. E nevoie de timp pentru a-i înțelege pe japonezi. Ba chiar de foarte mult timp. Asta dacă nu ai cumva la îndemână cele câteva piste indispensabile pentru a te descurca prin hățișul numeroaselor sinuozități ale societății nipone.

Mirarea face loc surprizei atunci când se măsoară reușita economică fulgerătoare a Japoniei postbelice. Cum a fost cu puțință ca o țară atât de mică, fără resurse energetice, în voia cutremurelor, a erupțiilor vulcanice și a taifunurilor să cunoască

Prefață

atât de repede o asemenea dezvoltare? Care sunt secretele acestui popor care, așa cum arată sondajele, se declară într-o majoritate covârșitoare mulțumit de soarta lui și fericit că trăiește? Spre deosebire de Europa, instabilitatea este o raritate în Japonia. Șomajul e ca și inexistent. Fiecare individ își are locul său într-o societate care a păstrat gustul pentru armonie. E neîndoielnic că țara își are exclușii ei. Cei de care prosperitatea materială nu vrea cu nici un chip să se lipească. Victime ale unei nemiloase discriminări. Este greu să plasezi această țară într-o categorie politică precisă. În constituția care i-a fost impusă după război de către Aliați scrie că e vorba de o democrație parlamentară. În realitate, Japonia este condusă de un atotputernic triumvirat format din birocrați, oamenii de afaceri și oamenii politici. Adevărații stăpâni ai țării sunt înalții funcționari.

În pofida faptului că este o superputere economică admirată și invidiată, strălucind de pe locul al doilea pe care îl ocupă după Statele Unite, Japonia nu s-a lepădat de tradițiile și de civilizația sa în numele unui așa-zis „progres”. Nici vorbă de așa ceva. În această țară de 125 de milioane de locuitori coexistă, într-o bună înțelegere aparentă, cele mai avansate tehnologii ale planetei cu practici culturale foarte vechi. La prima vedere, țara pare a fi extrem de occidentalizată. Or, este suficient să trecem de stratul superficial format de împrumuturile luate din Occident pentru a regăsi Japonia de altădată. Simbolul statului și al națiunii este un împărat firav, Akihito, care locuiește în imensele sale palate din inima orașului Tokyo împreună cu soția sa, împărăteasa Michiko, și cu suita sa. Chiar dacă uzinele lucrează la foc continuu, viața japonezilor este marcată tot de anotimpuri și de sărbători tradiționale. Țara Soarelui Răsare este împregnată

de confucianism, de budism și de șintoism. Nu se produce o revoluție în spirite, ci o lentă evoluție.

Nu încapе îndoială că japonezii sunt dornici să ne cunoască. Sunt foarte informați cu privire la ceea ce se întâmplă în lume. Citesc foarte mult și străbat planeta. Douăsprezece milioane de japonezi pleacă în fiecare an în străinătate. Cel puțin un milion vin în Franța. Dacă ne privesc cu atenție, cel mai adesea cu bunăvoință, asta nu înseamnă că și noi procedăm la fel. Ba dimpotrivă. Avem prea multe idei primite de-a gata și am tras prea multe concluzii pripite cu privire la această țară. Din dorința de a schimba cumva perspectiva și pentru a descifra această țară, mai misterioasă decât am putea crede, era nevoie de un abecedar al Japoniei. Iată-! Simplu, precis, plin de culoare, amuzant, scris cu o anume impertinență.

Cine altul decât Moriyama Takashi ar fi fost mai în măsură să-l scrie? Fost înalt funcționar al UNESCO la Paris, fost angajat în Franța al firmei Sony – această podoabă a industriei japoneze –, secretar al Pen Clubului din Japonia, vajnic călător și neobosit căutător, autorul combină cunoașterea Japoniei cu un ascuțit simț critic aplicat asupra propriei țări, simț critic care se dobândește, de obicei, după o lungă ședere în străinătate. Rezultatul este un portret de toată frumusețea, fidel, precis, echitabil și eligibil în egală măsură. Iubirea, cuplul, copiii, funcția publică, munca, habitatul, sexul, hobby-urile, informația, tabuurile, banii, corupția, scandalurile, religia, totul sau aproape totul din viața japonezilor este trecut în revistă, studiat, interpretat, analizat, decriptat și prezentat cititorului cu umor, simplitate și lipsă de reverență.

Paginile care urmează închid în ele privirea critică, de o ironie adesea feroce, a unui japonez asupra compatrioților săi. Nimic

Prefață

frivol în acest demers. Dimpotrivă, un studiu serios în care clișeele plăcute sau modelele convenționale nu-și găsesc locul. În șaiszeci și trei de rubrici, Moriyama Takashi își zugrăvește țara natală cu luciditate și fără complexe. Nu de puține ori îl interpelează pe cititor pentru a-l lua drept martor. Atunci când este cu puțință, face comparații cu Franța sau cu Europa, deoarece acestea ajută la o mai bună înțelegere. Această carte ne oferă câteva piste prețioase pentru a descoperi și a înțelege mai bine. Întoarceți pagina! Începe aventura.

PIERRE-ANTOINE DONNET

GENERALITĂȚI

Să fie oare japonezul
atât de aparte pe cât se spune?

Nu sunt prea multe popoare pe lumea asta care să fie atât de neînțelese pe cât sunt japonezii, victime cronice ale unor regretabile neînțelegeri.

Foarte multă vreme am trăit ascunși, practic ca o autarhie, și îmi închipui că europenii din secolul al XV-lea până în secolul al XVIII-lea nu se prea sinchiseau de noi. Am început să ne facem cunoscuți în secolul al XIX-lea, de exemplu, prin stampele noastre. Poate că așa a apărut prima neînțelegere. Asta pentru că străbunii dumneavoastră le propuneau cu perfidie persoanelor de sex opus să urce în garsonierele lor pentru a le admira „colecțiile de stampe japoneze“... Privind aceste frumoase imagini, străbunicele dumneavoastră au fost pesemne uluite de calitățile înaintașilor mei, iar când aceștia au debarcat pe pământurile dumneavoastră în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, îmi imaginez că le-a fost destul de greu să se arate la înălțimea măgulitoarelor reprezentări ale bijuteriilor de familie, reprezentări datorate penelului delirând de optimism al pictorilor noștri de *ukiyo*.

Abecedarul Japoniei

De atunci, neînțelegerile s-au ținut lanț: japonezii vând ceasuri și mașini la grămadă, sunt de nepătruns și vicleni, locuiesc în case de hârtie (ba în ultima vreme chiar în cabane de iepuri), sunt foarte bogați, vor să domine economia mondială, le place atât de mult să muncească încât nu-și iau niciodată concediu etc.

Or, adevărul gol-goluț este că, la urma urmei, nu suntem chiar atât de diferiți de dumneavoastră, domnilor și doamnelor francezi, englezi, germani și italieni. Ceea ce ne diferențiază este că suntem mult mai puțin răsfățați de natură decât dumneavoastră și am fost tratați oarecum diferit de istorie. Dați-mi voie să mă explic.

Vitregiile naturii

Dacă veți consulta o enciclopedie, veți constata că Japonia are o suprafață de aproximativ 378 000 km² și o populație de 124 de milioane de locuitori, în vreme ce Franța, de exemplu, are 552 000 km² la o populație de 57 de milioane de locuitori. În termeni de densitate pe kilometru pătrat, proporția este de 328 pentru noi, contra a 104 pentru dumneavoastră. Îmi veți spune, „dacă vă strângeți puțin, o să încăpeți în cele patru insule“... Din păcate, realitatea este cu mult diferită. Mult huilul nostru teritoriu național este în prea mică măsură prielnic habitatului uman, deoarece mai puțin de 20% este compus din câmpii, restul fiind în întregime neospitalier și de nelocuit. Fiindcă tot veni vorba de asta, unii

dintre dumneavoastră își vor aminti poate de un jumbo-jet al liniilor aeriene japoneze care, în urmă cu câțiva ani, și-a pierdut ampenajul, prăbușindu-se chiar într-una din aceste regiuni nelocuite și de nelocuit ale arhipelagului nipon. Accesul era atât de dificil, încât a fost nevoie de mai bine de douăzeci și patru de ore pentru ca ajutoarele să ajungă în locul unde se produsese catastrofa. Prin urmare, dacă vă veți raporta numai la partea care poate fi locuită a Japoniei, veți constata că cele 124 de milioane de locuitori trăiesc pe un teritoriu la fel de mare ca Beneluxul. Încercați pentru o clipă să vă imaginați Belgia, Olanda și Luxemburg cu 124 de milioane de locuitori, dintre care vreo 30 de milioane sunt concentrați în jurul orașului Bruxelles sau Amsterdam. Veți recunoaște că, dacă lucrurile ar sta așa, prietenii noștri belgieni, olandezi și luxemburghezi ar trebui să adopte un mod de viață oarecum diferit de acela în care se complac în prezent, fără a le trece vreo clipă prin minte cât sunt de norocoși.

Așa cum veți fi înțeles deja, hiperdensitatea populației Japoniei îi obligă pe locuitorii săi să-și demonstreze din plin ingeniozitatea pentru a trăi sau, mai degrabă, pentru a supraviețui cât mai bine (sau cât mai puțin rău) cu putință. Nu încapе îndoială că în materie de ingeniozitate japonezul nu are rival pe lume. Nici francezul nu stă prost în această privință, dar există unele limite pe care nu va îndrăzni să le depășească: uneori, va fi împiedicat de simțul estetic, alteori, de un anumit simț al lucrurilor care se fac sau nu se fac. Dimpotrivă, japonezul nu pare a fi ținut în loc de acest gen de inhibiție. Dacă are o problemă de rezolvat, o atacă

Abecedarul Japoniei

frontal, fără a se gândi la considerații secundare, la fel cum ar proceda dacă ar avea de rezolvat o ecuație matematică. Din moment ce problema e rezolvată, restul nu mai contează. V-ați putea închipui pentru o clipă că, sub pretextul rezolvării problemei circulației la Paris, municipalitatea creează o rețea de autostrăzi urbane cu taxă, incluzând o rocadă care să treacă pe deasupra Trocadéro-ului și o cale rapidă de deplasare între Champ de Mars și Turnul Eiffel, atingând balcoanele clădirilor din arondismentele al XV-lea și al VII-lea? Ceva de genul acesta a fost realizat în multe orașe japoneze, și mai ales la Tokyo, acolo unde anumite cartiere au devenit de nerecunoscut din cauza acestei rețele de drumuri supraînălțate. În cele ce urmează, am să vă prezint și alte exemple de inițiative datorate spiritului inventiv japonez pe care francezii le-ar găsi aproape inacceptabile.

Metroulurile noastre, ca și alte mijloace de transport în comun, sunt cunoscute pentru că funcționează cu mult peste capacitatea lor de umplere. După ce s-a constatat că un vagon de vite transportă mai mulți oameni decât unul de metrou (unde scaunele ocupă loc), s-a găsit o formulă originală. Așa se face că, pe anumite linii de metrou din Tokyo, la orele de vârf, băncile dispar în pereții vagonului și, ca prin minune, toată lumea se găsește în picioare. Procedeele amintesc de unele transporturi făcute spre Germania în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Dar, spre deosebire de prezent, acum cincizeci de ani unele facilități erau necunoscute: ca, de exemplu, climatizarea și micile ecrane cu cristale lichide plasate în fața ochilor călătorilor, ecrane pe care curg informații și prognoze meteorologice.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	5
Generalități	9
Adrese	31
Alcool	33
Alimentație	34
Anotimpuri	39
Anul Nou	42
Automobil	43
Baie	47
Bani	50
Birou	52
Cadouri	53
Calendar	56
Case de toleranță	57
Călătorii	59
Clanuri	59
Concedii anuale	62
Copii	64
Coreeni	66
Credulitate	67
Cuplu	69
Discriminatorii (cuvinte sau expresii)	73
Dragoste filială	76

Cuprins

Educație	76
Extrema dreaptă	81
Femeie	84
Francezi	86
Funcție publică	91
Funcționari	95
<i>Giri</i>	98
Gregar (instinct)	100
Habitat	101
Haine	104
<i>Honne și tatemae</i>	106
Hoteluri	107
Ierarhie	109
Informa (furie de a)	111
Izvoare termale	113
Judiciar (sistem)	116
Limbă	117
Limbi străine	118
Literatură	122
Loisir	123
Mașini (import de)	125
Muncă	126
Nostalgie	128
Orez	130
<i>Pachinko</i>	133
Politețe	137
Politică	139
Presă	140
Religie	142
Restaurante	145

Cuprins

Salarii	147
Samurai	149
Seism	151
Străini	153
Ștampilă	154
Tabuuri	157
Televiziune	158
Teren (preț al)	160
Umor	163
Vacanță	164
Yakuza	167
Zen	169